

שני סוגים של פחד

אחת הדרשות המרשימות ביותר ששמעתי בימי חיי הייתה דרשתו של הרבי מלובביץ', רבי מנחם מנדל שניאורסון, על סיפור המרגלים שבפרשת שלח לך. היא שינתה את חיי; לא פחות.

הוא שאל את השאלות המתבקשות. איך קרה שעשרה מבין המרגלים חזרו מארץ ישראל עם דו"ח כה מדכדך ותבוסתני? איך קרה שאמרו שבני ישראל לא יוכלו לנצח את יושבי הארץ, שהעם היושב בה חזק מהם ועריהם בצורות, שהם ענקים ואנחנו כחגבים? הרי במו עיניהם ראו כיצד הוריד ה' על ברכיה, במכות אנושות, את החזקה והעתיקה באימפריות של העולם העתיק. הם ראו את צבא מצרים בעל טכנולוגיית-העלית הצבאית של הימים ההם, מרכבות רתומות לסוסים, טובע בים סוף בעוד בני ישראל עוברים ביבשה בתוך הים. המצרים היו חזקים לאין ערוך מהכנענים, הפריזים, היבוסים ושאר עממי ארץ כנען שהמרגלים ראו בסיוורם. מה עוד שזיכרון הניצחון על מצרים עדיין היה טרי, רק שנה ועוד קצת עברו מאז. המרגלים ידעו היטב שההפך מדבריהם הוא הנכון: בני ישראל היו בעיני יושבי כנען כענקים, לא כחגבים. הרי הם עצמם שוררו כך עם כל בני ישראל אחרי קריעת ים סוף:

שָׁמְעוּ עַמִּים – יִרְגְּזוּן / חֵיל אֶחָז יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת.
אֲז נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדָם, / אֵילֵי מִזְבֵּחַ יִאֲחַזְמוּ רָעַד, /
נִמְגְּוּ כָל יִשְׁבֵּי כְנָעַן.

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

תפל עליהם אימתה ופחד, / בגדל זרועך ידמו כָּאֲבָן.
(שמות טו, יד-טז)

יושבי הארץ רעדו מפחד מפני בני ישראל. מדוע אם כן המרגלים חרדו מפניהם? ואל תשכחו – המשיך הרבי מלובביץ' – שהמרגלים לא היו אנשים שנבחרו באקראי. התורה מציינת שכולם היו נשיאי השבטים, "רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (במדבר יג, ב-ג). ראשי העם אינם קנים הנידפים ברעדה מכל רוח מצויה.

השאלות היו מתבקשות, אבל התשובה שהרבי מלובביץ' נתן להן הייתה בלתי-צפויה כלל. המרגלים לא פחדו מכישלון, הוא אמר. הם פחדו מהצלחה.

כי במדבר, למען האמת, מצבם של המרגלים ושל שאר בני ישראל לא היה רע בכלל. הם אכלו מן מהשמיים. הם שתו מים מבאר פלאית. הם היו מוקפים בענני הכבוד. הם חנו סביב המשכן. הם היו במגע מתמשך עם השכינה. מעולם לא חי עם בקרבת אלוהים כמו זו שזכו לה.

ומה יהיה מצבם אם ייכנסו לארץ? הם יצטרכו להילחם, לקיים צבא, ליצור כלכלה, לעבד את האדמה, לדאוג שמא לא ירד גשם שיצמיח את היבולים, ולהיטרד בעוד אלף טרדות של חיים בעולם הזה. ומה יקרה לקרבת האלוהים? בני ישראל יהיו עמוסי עיסוקים אפורים וחומריים. כאן, במדבר, הם יכולים לבלות את ימיהם בלימוד תורה ובהנאה מזיו השכינה. שם, בארץ, הם יהיו עוד עם מן העמים, עוד מדינה עם אותן בעיות כלכליות, חברתיות ופוליטיות הפוקדות כל מדינה.

המרגלים לא פחדו מכישלון. הם פחדו מהצלחה. טעותם הייתה טעות אופיינית לאנשי קודש. הם רצו להיות ספונים כל חייהם בצלו של האל, בקרבה המרבית האפשרית. הם לא הבינו שה' רוצה דבר אחר. הוא רוצה לשכון בתוכנו, על פני האדמה. אחד ההבדלים הגדולים בין היהדות לדתות אחרות הוא שבעוד האחרות מבקשות להרים את האדם אל השמיים, היהדות שואפת להוריד את השמיים אל הארץ.

חלקים גדולים בתורה עוסקים בעניינים שאינם נחשבים בדרך כלל דתיים: יחסי עבודה, חקלאות, רווחה, הלוואות וחובות, בעלות על קרקע וכן הלאה. עניינים של חיי המעשה בעולם הנושב. לא קשה לחוות חוויה דתית עזה במדבר, במנזר או באשרם. ברוב הדתות יש מקומות קדושים ואנשים קדושים הפורשים מן הציבור ומהדאגות והלחצים של חיי היומיום. גם אצלנו היו כאלה. הייתה כת קומראן, ומן הסתם היו עוד.

אבל זה איננו הפרויקט היהודי ולא השליחות היהודית. ה' רצה שבני ישראל יבנו חברה מופת, חברה שבניה אינם משועבדים, חברה ששליטיה אינם אלים-למחצה המנהיגים פולחן עצמי, חברה המכבדת כל אדם כי בצלם אלוהים הוא עשוי. חברה שכולם שווים בה בפני החוק, העני כעשיר, ואשר איננה נוטשת איש לאנחות ולבדידות ואיננה מותירה שום תחום מתחומי החיים כמובלעת חופשית ממוסר. כדי לכוון חברה מופת צריך לכוון חברה. וחברה צריכה ארץ. היא צריכה כלכלה וצבא, שדות ומקנה, עמל ויוזמה. את כל אלה הופכת היהדות למסלולים להורדת השכינה אל המרחבים המשותפים של חיינו הציבוריים.

המרגלים פחדו מפני הצלחה, לא מפני כישלון. מה העבודה הזאת לנו, עבודת הורדת השכינה אל עולם העשייה, אם אפשר

לחסות תחת כנפי השכינה במדבר נטול הממשיות? כך הם חשבו. זוהי טעות של אנשים דתיים עד עומקי נשמתם. ועדיין, זו טעות.

כאן טמון האתגר הרוחני של המאורע הגדול ביותר זה אלפיים שנות היסטוריה יהודית, שיבת היהודים לארץ ישראל ולמדינת ישראל. דומה שלא הייתה עוד, לא לפני תקומת התנועה הציונית ולא לאחריה, עוד תנועה פוליטית שנקשרו בה חלומות רבים כל כך. היו שראו בציונות הגשמה של חזונות הנביאים, ואחרים שתפסו אותה כהישג חילוני של אנשים שהחליטו לקחת את ההיסטוריה בידיהם. היו שראו בה שיבה טולסטויאנית אל ההתחברות לאדמה, והיו שראו בה הצהרה ניטשיאנית של רצון ועוצמה. בעיני רבים היא הייתה מפלט מהאנטישמיות האירופית, ובעיני רבים אחרים ראשית צמיחת גאולתנו המשיחית. לכל הוגה ציוני הייתה גרסה משלו לאוטופיה, ולמרבית הפלא כולן התגשמו במידה רבה.

אבל ישראל, כארץ וכמדינה, הייתה תמיד דבר פשוט ובסיסי יותר. עם ישראל ידע בארבעת אלפי שנות תולדותיו כמעט כל גורל שאפשר להעלות על הדעת. הוא חווה את כל גוני הקשת שבין שואה לבין שגשוג ושבין טרגדיה לבין אימפריה. יהודים חיו כמעט בכל ארץ על פני הפלנטה שלנו. אך בכל שנות נדודיו ונפתוליו של העם הזה היה רק מקום אחד שבו יכול לעשות את אשר נקרא לעשות עוד בשחר היוולדו: לכוון חברה על פי האידיאלים הנעלים שלו, חברה שתהיה שונה משכנותיה ותוכיח בגופה כי חברה, כלכלה, מערכת חינוך ומנהל-רווחה יכולים להיות נשאי-שכינה המורידים את כבוד ה' מהשמיים אל הארץ.

לא קשה למצוא אלוהים במדבר. אלוהים נוכח מאליו בחייו של אדם האוכל שלא מיגיע כפיו אלא היישר מכפו המושטת של אלוהים, בחייו של עם שה' נלחם לו והוא מחריש. עשרת

המרגלים, הסביר הרבי מלובביץ', שאפו שנחיה כך תמיד. אבל לא זה מה שה' רוצה מאתנו. הוא רוצה שנהיה חלק בעולם. הוא רוצה שנרפא חולים ונאכיל רעבים, שנלחם בעוול בנשק החוק ונבער את הבערות בנשק החינוך-לכול. הוא רוצה שנלמד את העולם איך אוהבים את ה' ואת הגר, ואומר, עם רבי עקיבא, "חביב אדם שנברא בצלם".

הרוחניות היהודית חיה בתוך החיים עצמם, חיי החברה ומוסדותיה. כדי ליצור אותה עלינו להילחם בשני סוגים של פחד: הפחד מפני כישלון, והפחד מפני הצלחה. הפחד מפני כישלון הוא נפוץ; הפחד מפני הצלחה נדיר ממנו, אך מרפה-ידיים לא פחות. שניהם באים מן החשש להסתכן. אמונה היא האומץ להסתכן. אמונה איננה ודאות – אלא היכולת לחיות עם אי-ודאות. היא היכולת לשמוע את ה' אומר לנו מה שאמר לאברהם: "הֲתֵלֵךְ לְפָנַי!" (בראשית יז, א). אל תחכה לי, הובל אותי!

הרבי מלובביץ' נאה דרש ונאה קיים. הוא שלח שליחים כמעט לכל מקום בעולם שיש בו יהודים. בכך עשה מהפכה בחיים היהודיים. הוא ידע שהוא מבקש מחסידיו להסתכן, ללכת למקומות מאתגרים מכל בחינה, אבל הוא האמין בהם, ובאלוהים, ובשליחות היהודית שמקומה הוא ברשות הרבים, מקום שם אנו חולקים את אמונתנו עם אחרים ומבטאים אותה בדרכים מעשיות מאוד.

מאתגר לעזוב את המדבר ולהיכנס לעולם המיושב, האמתי, על כל מִסֻּתָיו וּמִדּוּחָיו. אבל שם אלוהים רוצה שנהיה. שם הוא רוצה שניצוק את רוחו בכלי העשייה הכלכלית, החברתית, המשפטית, הבריאותית והצבאית. לשם הוא שולח אותנו לרפא כמה מן הפצעים שבעולם ולהביא למקומות השרויים בחשיכה מעט מן האור האלוהי.